

УДК 94(477)“1941/1944”

Н. Я. Гандрабура

РЕАЛІЗАЦІЯ ОКУПАЦІЙНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СЕЛІ В ГЕНЕРАЛЬНІЙ ОКРУЗІ “ДНІПРОПЕТРОВСЬК” (1941–1944 рр.)

У статті аналізуються зміст та наслідки грабіжницької діяльності нацистів в українському селі. Висвітлено грошову податкову політику окупаційної влади, що діяла в межах рейхскомісаріату “Україна”. Показано умови, в які потрапило місцеве населення Наддніпрянщини після введення окупантами податку з товарообігу, з заробітної плати, подушного та податку на домашню худобу, будинок та ряд інших форм пограбувань, запроваджених через систему разових адміністративних зборів, страхування майна і штрафів.

Ключові слова: рейхскомісаріат “Україна”, нацисти, окупація, податкова політика.

Сучасна українська історична наука накопичила значну кількість праць пов'язаних з тематикою Другої світової війни та дослідженням її наслідків для України. В сучасному історіописанні війни досить актуальним є дослідження М. А. Слободянюка [1], Н.М. Глушенка [2], Т.Ю. Нагайка [3], в яких висвітлюється життя місцевого українського населення в умовах нацистської окупації 1941–1944 рр. Одним з найбільш значимих для вивчення економічного і соціального становища українського села в 1941–1945 рр. є доробок О.Г. Перехреста [4]. Загалом вітчизняні науковці І.М. Слудка [5], І.Азарх [6] та інші активно досліджують німецьку окупаційну політику в українському селі.

Автор статті ставить за мету дослідити нацистську окупаційну фінансову політику пограбування населення Наддніпрянщини з урахуванням регіональної специфіки.

В початковий окупаційний період на території України “господарувала” нацистська військова влада. Вона, крім всього іншого, взяла під свій контроль збір податків з місцевого населення. Так, головнокомандуючий сухопутних військ Германії фон Браухіч, на основі повноважень, даних йому А.Гітлером оприлюднив, зокрема, інструкцію про тимчасове стягнення податків від 23.10.1941р. в районі бойових дій німецьких військ на Східному фронті. Насамперед, стягувався податок з товарообороту. Крім того, колгоспи повинні були платити податок з обороту, який складав 4% доходу від продажу їх продукції на ринках та в інших місцях. Працююче населення, що отримувало заробітну плату в сумі більше 200 крб. на місяць, обкладався податком в розмірі 10% від доходу. Новопризначені бургомістри та керівники районів, з дозволу начальника оперативної групи “Південь” чи уповноважених ним службових інстанцій, могли збільшувати розміри податків чи навіть стягувати “нові їх види”. В свою чергу, начальники оперативних районів, якщо це дозволяли господарські інспекції, мали право змінювати розміри податків та максимальний розмір доходу, що не оподатковувався [7, арк. 69-70].

В подальшому, коли більшість українських територій перейшла в підпорядкування до цивільної адміністрації, то, надалі стягнення грошових податків, більшою мірою, проводилося за звичною для селян і дуже схожою радянською “схемою” оподаткування. Зокрема, згідно з розпорядженням рейхскомісара України Е.Коха про порядок збору податків та інших грошових стягнень з населення на території рейхскомісаріату “Україна” ця “схема” роз'яснювалася в урядовому повідомленні № 4 від 21 жовтня 1941 року. Так, в документі зазначалося, що всі грошові податкові надходження “зачисляються на рахунок Райхскомісара”: в §2 йшлося про те, що на окупованих українських територіях тимчасово використовувалися “всі советські постанови (закони, розпорядження) про побирання податків та інших грошових стягнень, що діяли до 21 червня 1941 року”. В цілому ж, податкові збори, що були встановлені за радянської системи, не зазнали суттєвих змін, а лиш були адаптовані німцями до умов війни, тому в цьому документі і наголошувалося, що “аж до нових постанов побиратимуться тільки ті податки та інші грошові стягнення, що вказані в наступних параграфах”. Ось саме про це і йшлося в §§§ 5, 6, 7, що прибутковий податок від державних підприємств, колгоспів, від підприємств організацій кооперативної системи і від підприємств суспільних організацій мають сплачуватися “за советськими законами”. При цьому вводився ще й обіговий податок від продажу товарів. Накладався він на господарські організації та підприємства, які існували “з продажу товарів”. В разі, якщо не було можливості оплатити його через банк, “платник обов'язаний оплачувати його особисто 1-го і 15-го кожного місяця”. Обіговий податок від “безтоварних операцій” поширювався на підприємства і організації, які займалися виробництвом речей з матеріалів замовлення, їх ремонтом, виконували гужеві чи автотранспортні перевезення, роботи в фотоательє, “голярнях”, пральнях, а також інші види праці та обслуговування. Встановлені норми податку з гужового транспорту становили 5%, за всі інші види праці по обслуговуванню населення – 10%. Також всі громадяни підлягали оподаткуванню з прибутку. Скасовувалися податкові ставки щодо різних прошарків і груп, але натомість вводились загальні і єдині для всіх [8, арк. 5 – 6].

На основі цього документа усі районні управи отримали свої тарифні ставки обчислення прибуткового податку з населення. Так, на Дніпропетровщині в грудні місяці 1941 року по Апостолівській районній управі, розмір податку, що відраховувався з заробітної плати працівників, коливався від 3% до 7%. Крім того, вираховувався прибутковий податок і з “заробітної плати за сумісництвом та поденні роботи – в розмірі 0,8% з суми заробітку. Окремо нараховувався культжитлозбір, сума якого становила від 2,5 до 6%. Також, культжитлозбір “з заробітку за сумісництвом та за поденні роботи нараховувався в розмірі 0,7% з суми заробітку” [9, арк.163]. Необхідно зазначити, що в наступному році на Запоріжжі прибутковий

сільськогосподарський податок по Степнянській сільській управі в I кварталі 1942 р. на одне селянське господарство в середньому становив 45 крб., а сплата за "культжитлозбір" – 10 крб. [10, арк.27].

Водночас в 1942 р. на Дніпропетровщині мешканці Покровського району також попереджалися про обов'язкове оподаткування відповідним розпорядженням за підписами шефа районної поліції, інженера п. Широкожухова та начальника Покровського фінансового відділу п. Біленького, які в свою чергу опирались на наказ вищого німецького командування. Таким чином, прибутковий податок сплачувався місцевим населенням в наступному порядку: до 500 крб. – 50 крб., до 1000 крб. – 100 крб. податку.

Виснажене податковим тягарем місцеве населення інформувалося окупаційною владою про те, що "податку підлягають всі чоловіки та жінки коли прибуток як зарплата, самостійний прибуток (самостійні ремісники, купці, особи вільних професій і т. ін.), а також власники будинків, не службовці і не мають ніяких інших прибутків, сплачують – 25 крб.". Ті ж особи, що мали прибуток від будинку та садиби сплачували 50 крб. Сплачувало прибутковий податок в розмірі 25 крб. навіть місцеве населення, що мало у власності лишень нерухоме майно і ніяких інших доходів. Для його нарахування, всі організації, підприємства та громадські господарства повинні були скласти в термін до 05.07.1942 р. та надіслати до фінансового відділу списки в 2-х примірниках по наданій формі. В ній, зокрема, потрібно було подати наступні, досить типові, відомості про платника: прізвище, ім'я та по батькові, окремо, службовців, самостійних ремісників, купців, осіб вільних професій і інших власників будинків, не службовців і тих, що мали інші прибутки, зазначивши суми прибутку (в крб.), нарахування податку, сплачення податку, №№ квитанцій і дату сплати. Час сплати прибуткового податку встановлювався до 20.07.1942 р.. В документі попереджалося, що з осіб, які ухилитимуться від його сплати, застосовуватиметься примусове стягнення. Щоб показати свою, так би мовити, лояльність до місцевого населення, окупанти запровадили податкові знижки в розмірі 10%, при умові сплачення податку "раніше вказаного терміну" [11, арк.5].

А от чого коштувала така податкова політика окупантів дрібним ремісникам свідчить наступний приклад. Так, в 1943 р. на території Криворізького крайзгебіту Кам'янська сільська управа тільки від "сапожника" Харченка А. та "жестянщика" Левенеця П. за вересень місяць отримала 600 крб. прибуткового податку, тобто – по 300 крб. з кожного, "сапожник" Скорик Д. за липень – серпень сплатив – 450 крб. [12, арк.118].

Існувала й шкала грошового оподаткування великої рогатої худоби, свиней, бджолосімей та собак, які перебували у власності селян. Так, мешканцям хутора Петриківка Водянської сільської управи Покровського району за 1942 р. нарахувався податок на домашню худобу. Згідно з розрахунками районного податкового відділу Клименко Андрій Мусійович, який тримав 1 корову, мусив заплатити податок у розмірі 105 крб. За 1 корову та 1 вулик бджолосімії нацисти зобов'язали Дурденка Федора Семеновича сплатити 110 крб. 50 коп.. Тобто, виходить, що за вулик йому до сплати нарахували всього лише 5крб. 50 коп.. А на Горба Савку Борисовича накладався податок на 1 корову та 1 свиню в сумі 149 крб. [13, арк.39]. Тобто, на корову – найбільший податок – 105 крб. на свиню – 44 крб., а вулик – 5 крб. 50 коп..

В грудні 1942 р. з донесення радянських партизан про "новий порядок" на тимчасово окупованій німецькими загарбниками території України стало відомо, що в селі Юр'івка на Дніпропетровщині, окупантами було встановлено податок на собак, з розрахунку – 120 крб. за собаку, яка "бігала на волі" та 100 крб. за ту, яка знаходилась на прив'язі [14, арк.18]. Дещо по іншому платили податок на собак в Петриківському окрузі на Дніпропетровщині. Розмір податку з місцевого населення складав 150 крб. за собаку на рік, але коли власник мав більш однієї собаки, то такі оподатковувалися "ставкою 300 крб. на рік з кожної" тварини [15, арк.144]. А от Афанасівська сільська управа Дніпропетровського штадткомісаріату оподаткування собак здійснювала поквартально. Так, наприклад, на селян за III квартал 1943 р. накладався податок 45 крб. в розрахунку на одну собаку [9, арк.26]. На Запоріжжі 36 власників собак, які мешкали на теренах колгоспу "Колос" Балківської сільської управи Василівського району за поточний рік повинні були сплатити 5400 крб., тобто – 150 крб. кожен [16, арк.19].

Суттєвих позитивних змін, щодо оподаткування приватних будівель та худоби селяни не відчули й в 1943 р. Стосовно податку на будинок, то, наприклад, з середини березня 1943 р. на Дніпропетровщині населення Магдалинівського району також повинне було сплачувати такий одноразовий грошовий податок, розмір якого становив 150 крб. [15, арк.144].

У свою чергу, староста Покровської сільської управи на Дніпропетровщині, керуючись розпорядженням гебітскомісара від 28 червня поточного року оприлюднив постанову, в якій йшлося про оподаткування населення районним фінансовим відділом. Так податок з будівель та податок з худоби зобов'язані були сплачувати всі робітники, службовці та особи, що не працюють в громадських господарствах. Населення яке працювало в громадському господарстві, оподатковувалося лише за худобу. Для цього керівники громадських господарств повинні були "подати до РФВ (райфінвідділу – авт.) не пізніше 22.07.1943р. списки на робітників, службовців та осіб, що не працюють в громадських господарствах і населення, що працює в громадських господарствах, теж окремо" [17, арк.190].

Податкова політика нацистів була доволі таки обтяжливою для українського населення. На території рейхскомісаріату "Україна" селяни повинні були сплачувати 12 видів грошових податків. Але, як наголошує дослідник, О.Перехрест, якоїсь єдиної системи в цьому питанні не було, адже окупаційні власті в кожному підлеглому їм районі встановлювали розміри грошових податків на свій розсуд [18, с.149].

Крім податку з заробітної плати та прибуткового податку окупаційними органами влади було встановлено ряд інших форм експлуатації українських селян, серед таких – подушний податок та податок за землю. Про сплату місцевим населенням подушного податку свідчить, зокрема, розпорядження П'ятихатського обласного комісара від 30 березня 1942 року, яке адресувалося старості громадського господарства Нова Співка Жовтрянської сільської управи. Воно містило вказівки, щодо негайного складання

списків населення для "оподаткування одноразовим податком". Староста ж, в свою чергу, повинен був зібрані відомості надіслати до районного фінансового відділу не пізніше 1 травня 1942 р. В документі надавались роз'яснення й щодо осіб, які не підлягали оподаткуванню: "...робітники та службовці радгоспів і їх члени сімей; непрацездатні; діти молодше 16 років; сільськогосподарські робітники і робітниці, що прийшли на роботу з інших місць, які згідно одного з розпоряджень пана Рейхскомісара від 19 лютого 1942 року займаються в сільському виробництві; особи і члени сімей тих, які мають виключно прибутки, що підлягають прибутковому податку з населення".

Що ж стосовно інших категорій населення, які не потрапили до переліку, то на кожного працездатного члена сім'ї окупаційною владою нараховувався подушний податок в розмірі 100 крб. на рік [19, арк. 16].

Проте, на євреїв розповсюджувалася зовсім інша "схема" оподаткування. Для них окупанти встановили приблизно в 3,5 рази вищу шкалу оподаткування. Так, на теренах Криворізького крайзгебіту з I-го кварталу 1942 р. на євреїв накладався щомісячний подушний податок, розмір якого становив "30 крб. на особу" [20, арк. 102]. Тобто, за рік набігала досить значна на той час сума – 360 крб. з особи.

В обов'язковому порядку селяни повинні були сплачувати й податок за землю, який окупанти запровадили в зв'язку з проведенням "аграрної реформи". Так, на Запоріжжі у Василівському районі окупаційна влада нараховувала селянину, який обробляв 1 га землі податок в розмірі 480 крб. на рік, а селянин, що мав у своєму розпорядженні від 0.31 до 0.5 га землі сплачував 180 крб. Загалом тільки з селян колгоспу "Колос" Балківської сільської управи в 1943 р. окупанти планували отримати 14040 крб.. [16, арк. 20]. І це тільки кошти з земельного податку.

Видача дрібним ремісникам посвідчень, патентів і дозволів на самодіяльну практику також була своєрідною формою визиску. Це не було прямою системою оподаткування, але – опосередкованою. Для того, щоб отримати "папірець", який давав право на роботу, треба було за нього заплатити та ще й обов'язково зареєструватися. Так, на Дніпропетровщині місцева окупаційна влада в особі завідуючого Апостолівським районним фінансовим відділом п. Даниленко та податкового інспектора п. Невеселого попереджали сільських старост, щоб вони сповістили всіх кустарів про вибірку, а точніше – викуп нових патентів на 1942 р. Крім того, окупаційна влада наголошувала, що особи, які мають бажання займатися кустарним промислом "повинні теж вибрати патент". Зокрема плата за патент по району на першу половину 1942 р. становила: "Для кустарів по всіх управах 300 крб., а для селища Апостолове – 400 крб.". В свою чергу, сільські старости повинні були вивісити "об'яви в людних місцях" для того, щоб сільські кустарі району були вчасно проінформовані [21, 149].

По суті таким же чином, а точніше під тиском на кустарів – ремісників діяла наприкінці січня 1942 р. і Ново-Миколаївська районна управа на Запоріжжі. Вона наказала сільським старостам сповістити всіх кустарів про обов'язкову реєстрацію, яку районний фінансовий відділ проводив 28 січня поточного року. За відсутності реєстраційних посвідчень окупаційна влада категорично забороняла дрібним ремісникам "проводити роботу" [22, арк. 5].

Існували й грошові стягнення з населення у вигляді обов'язкового страхування будівель на випадок пожежі, стихійного лиха та ін.. На території Криворізького сільського району норми оцінки будівель встановлювались з розрахунку за 1 кубометр площі, що перебували у власності місцевого населення. Крім того, будівлі ділились на два типи: перший - житлові, другий - нежитлові. Таким чином, серед житлових найдешевше обходились місцевому українському населенню землянки. Їх вартість за 1 кубометр становила 6 крб.. Однак, вже глинобитні з солом'яною покрівлею – 9 крб., а якщо вони були вкриті черепицею – 11 крб.. Кам'яні ж будинки з солом'яним дахом – 14 крб., з черепичним - 16. Найдорожче коштували цегляні житлові будівлі: вкриті солом'яною - 18 крб., з черепичною покрівлею – 24 крб.

Страхування нежитлих будівель коливалось в межах від 8 до 20 карбованців в залежності від якості матеріалу з якого вони будувались [8, арк. 12]. Але подекуди розмір страхового внеску визначали від вартості будівлі. Так, на Запоріжжі Андріївська районна управа повідомила місцевому населенню про те, що з 7 серпня 1942 р. вводилося обов'язкове страхування в розмірі 1% від вартості будинку. Зібрані до 15 жовтня кошти повинні були поступити до Андріївського господарського банку на рахунок "інспекції держстраху" [23, арк. 85].

Не обмежуючись податками, окупаційні органи влади на Україні запровадили й практику пограбувань через систему штрафів. Так, на теренах генеральної округи "Дніпропетровськ" було уведено, зокрема, грошові штрафи на сільських кустарів – ремісників за роботу без відповідних патентів та реєстрацій, за невихід колгоспників на роботу, за самовільне підвищення місцевим населенням цін на базарах, самогонваріння, їзду підводами по тротуарах та велосипедами по території парку та інші. Так, в 1942 р. на теренах Криворізького гебітскомісаріату окупанти планували штрафувати дрібних ремісників у "2-х кратному розмірі вартості патента", в тому разі, коли б останні на протязі встановлених 5-ти днів не сплатили за нього відповідні кошти. Сума ж штрафу коливалась від 600 до 800 крб. [21, 149]. В свою чергу, Ново-Миколаївська районна управа на Запоріжжі також погрожувала місцевим ремісникам штрафом у розмірі 1000 крб. за відмову від обов'язкової реєстрації [22, арк. 5].

Система адміністративних штрафів, встановлених окупаційною владою повсякчас нависала над місцевим населенням. Наприклад, начальник Васильківської районної сільськогосподарської управи в доповненні до наказу № 152 від 28.05.1942 р. зобов'язав керівників громадських господарств та старост сільських управ, зокрема, накладати штраф в сумі 150 крб. на тих колгоспників, які без дозволу і поважних причин не виходили на роботу. До того ж, селянин мав сплатити 100 крб. штрафу за продаж власної сільськогосподарської продукції на базарах, якщо ціна на неї була вищою за офіційну ціну, встановлену окупаційною владою [22, арк. 6, 28].

Окупанти також забороняли селянам займатися й самогосподарством, виявляли порушників та штрафували їх. Так, голова управи Криворізького сільського району для того, щоб попередити випадки самогосподарства видав спеціальний наказ, на основі якого допоміжна поліція та старости сільських управ зобов'язані були виявляти порушників і стягувати з них штраф у розмірі 500 крб. [25, арк. 24]. А за наказом коменданта Покровської сільської районної управи з 19 квітня 1943 р. місцеве населення підлягало таким штрафам, як скажімо: 1000 крб. за їзду підводами по тротуарах та 200 крб. за проїзд велосипедами по території парку. Нагляд за виконанням даного наказу покладался на допоміжну поліцію [11, арк.24].

Існував ще й цілий ряд адміністративних разових зборів. Тому, можна з впевненістю сказати, що нацистська політика визискування коштів охоплювала практично всі сфери життєдіяльності місцевого українського населення. Так, на Запоріжжі Хортицька районна управа адресувала посадникам сільських управ розпорядження гебітскомісара "Про адміністративні збори" оприлюднене 7 січня 1943 р.. Так, завірення копії виписки (за кожну сторінку) коштувало місцевому населенню 2 крб., видача дозволу на рибну ловлю вудочкою – 10 крб., а за довідки "іншого роду" окупаційна влада стягувала 3 крб. [26, арк.97]. У той же час про це свідчить і постанова № 9 по Апостолівській районній управі від 01.06.1943 р. "Про разові збори". Опираючись на положення бюлетня рейхскомісара України №30 від 28. 11. 1942 р. районна управа наказувала ввести, починаючи з 01.06.1943 р. такі збори: за видачу різних копій і витягів та їх засвідчення з кожної копії або витягу; за видачу різних довідок населенню за кожну; за видачу дозволу на прийом хворих дома та ін.[12, арк.46].

Про результати податкової політики на території рейхскомісаріату "Україна" свідчать звіти цивільної адміністрації генеральних комісаріатів. Так, наприклад, в оперативному донесенні за квітень 1942р., виконуючий обов'язки генерального комісара "Дніпропетровськ" Коєхлер повідомляв, що з покращенням погодних умов "намітилися позитивні зрушення в питанні стягування податків в сільській місцевості, податкові надходження, безумовно, ще більше збільшаться, коли з закінченням періоду бездоріжжя фінансовий відділ буде мати можливість налагодити регулярні перевірки і контроль за доходами підприємств". В цілому ж на той час, для наведення точних даних по генеральному комісаріаті, щодо їх надходження, не вистачало донесення окремих обласних комісарів. В звіті наголошувалося, що "варто розраховувати на те, що в касу пана рейхскомісара надійде перша значна сума" [27, арк. 39].

Однак, виконати стовідсотково план податкових стягнень, зважаючи на вкрай низький рівень життя населення, окупаційна влада не завжди могла. Податкові недоїмки були звичним явищем в ті роки. Так, на Дніпропетровщині Ново-Петрівська сільська управа Магдалинівського району станом на 1 травня 1943 р. недоотримала податків та зборів за 1942 - першу половину 1943 рр. в сумі 41954крб 61коп. [28, арк.91].

Як зазначає дослідник Т. Нагайко, за підрахунками органів ЦК КП(б)У за період окупації в середньому по Україні на одне селянське господарство сума податків тільки грішми складала 3 200 крб.[29, с.153].

Отже, окупаційна податкова та страхова політика, система штрафів та конфіскацій, що накладалися на місцеве населення, були складовою часткою економічного визиску в генеральній окрузі "Дніпропетровськ". Вона спрямовувалася на максимальне пограбування селян Наддніпрянщини. Результатом такої злочинної політики нацистської Німеччини стало вилучення з українського села значної суми грошей. Такі дії окупантів підірвали і до цього досить хитке матеріальне становище незалежного селянства та призвели до ще більшого його збідніння.

Джерела та література

1. Слободянюк М.А. Селяни України під нацистським окупаційним режимом, 1941-1944 рр. (на матеріалах південних областей) // Київська старовина. – 2000. – №2. – С.44-57.
2. Глушенко Н.М. Аграрна політика Німеччини в рейхскомісаріаті "Україна" (1941-1944рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01/Н.М. Глушенко; Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. – Київ, 2005. – 16 с.
3. Нагайко Т.Ю. Повсякденне життя сільського населення у 1941-1945 рр. (на матеріалах центральних областей України): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01/Т.Ю. Нагайко, ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – 20 с.
4. Перехрест О.Г. Українське село в 1941 – 1945 рр.: економічне та соціальне становище. Монографія / НАН України. Ін-т історії України. – Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2011. – 668 с.
5. Слудка І.М. Економічна політика нацистського керівництва на території Запорізької області // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2011. – Вип. XXXI. – С.189–194.
6. Азарх І. Деякі аспекти побутування сільського населення на окупованій німцями території // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей [від. ред. О.Є. Лисенко]. – К.:НАН України, Інститут історії України, 2012. – Вип. 15. – С. 51 – 60.
7. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО). – КМФ – 8, Оп.2, Од.з.153.
8. Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО). – Ф.Р. – 2480, Оп.1, Од.з.594.
9. ДАДО. – Ф.Р. – 2567, Оп.1, Од.з.1.
10. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). – Ф.Р. – 1640, Оп.1, Од.з.1.
11. ДАДО. – Ф.Р. – 2347, Оп.1, Од.з.5.
12. ДАДО. – Ф.Р. – 2311, Оп.1, Од.з.1.
13. ДАДО. – Ф.Р. – 3235, Оп.2, Од.з.91.
14. Центральний державний архів громадських об'єднань. – Ф.1, Оп.22, Од.з.96.
15. ДАДО. – Ф.Р. – 2311, Оп.2, Од.з.41.
16. ДАЗО. – Ф.Р. – 1456, Оп.1, Од.з.109.
17. ДАДО. – Ф.Р. – 3235, Оп.2, Од.з.131.
18. Перехрест О.Г. Сільське господарство України в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.) / О.Г. Перехрест / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2010. – 150 с.
19. ДАДО. – Ф.Р. – 3235, Оп.2, Од.з.139.
20. ДАДО. – Ф.Р. – 2311, Оп.1, С.2.
21. ДАДО. – Ф.Р. – 2311, Оп.1, Од.з.2.

22. ДАЗО. – Ф.Р. – 1456, Оп.1, Од.з.611.
23. ДАЗО. – Ф.Р. – 3055, Оп.2, Од.з.2.
24. ДАДО. – Ф.Р. – 2311, Оп.1, Од.з.10.
25. ДАДО. – Ф.Р. – 2480, Оп.1, Од.з.5.
26. ДАЗО. – Ф.Р. – 1636, Оп.1, Од.з.2.
27. ЦДАВО. – КМФ – 8, Оп.1, Од.з.6.
28. ДАДО. – Ф.Р. – 2311, Оп.2, Од.з.36.
29. Нагайко Т. Ю. Життя селян на окупованій території України в роки Другої світової війни / Т. Нагайко // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей [від. ред. О.Є. Лисенко] – К., 2008. – Вип. 11. – С.148 – 165.

Handrabura N. Ya. Realization of financial occupying in village in the General region “Dnepropetrovsk” (1941-1944)

Maintenance and consequences of German occupation military and civil authority predatory in the Ukrainian village is analyzed in the article. Tax politics of Nazis is reflected that operated within the limits of Reichkommissariat “Ukraine” from the second half 1941 to beginning 1944. It is shown conditions that the population of Dnepropetrovsk Region were brought after introduction of tax invaders from commodity, from a salary, head tax and the tax on domestic animals, house and row of other forms of robberies were introduced of the administrative collections property, fines and confiscations insurance entered through the system of valid for one occasion. It is was shown the separate aspects of politics exploitation of peasantry by Nazis which created support of Ukrainian auxiliary bodies of power.

Key words: Reich commissariat “Ukraine”, Nazis, occupation, a tax.

Гандрабура Н. Я. Реализация оккупационной финансовой политики в селе в генеральном округе “Днепропетровск” (1941–1944 гг.)

В статье анализируются содержание и последствия грабительской деятельности нацистов в украинском селе. Освещено денежную налоговую политику оккупационных властей, действовавшую в пределах рейхскомиссариата “Украина”. Показано условия, в которые попало местное население после введения оккупантами налога с товарооборота, с заработной платы, подушного и налога на домашний скот, дом и ряд других форм ограблений введенных через систему разовых административных сборов, страхование имущества, штрафов и конфискации.

Ключевые слова: рейхскомиссариат “Украина”, нацисты, оккупация, налоговая политика.

УДК 94:314.156.5(=411.16)

Н. С. Івчик

ГОЛОКОСТ У ГЕНЕРАЛ-КОМІСАРІАТІ “ВОЛИНЬ-ПОДІЛЛЯ”

У статті розкрито перебіг геноциду євреїв в одній з адміністративних одиниць на окупованих нацистами територіях – генерал-комісаріаті “Волинь-Поділля”. Автор визначає тенденції Голокосту на цих територіях: запровадження системи дискримінації євреїв, які супроводжувалися першими розстрілами жертв, їх концентрація у гетто, доведення євреїв до стану фізичного та психологічного виснаження. На другому етапі, який розпочався наприкінці літа – на початку осені 1942 р., масові розстріли стають системними. На думку автора, це свідчить про те, що винищення жертв у генерал-комісаріаті “Волинь-Поділля” було складовою нацистського варіанту “остаточного розв’язання єврейського питання”.

Ключові слова: євреї, Голокост, генерал-комісаріат, вбивця, жертви.

Голокост на теренах України – одна з тем, яка вже кілька десятиліть вивчається вітчизняними науковцями. Такі дослідження сприяють заповненню тієї прогалини, яка утворилася в час існування СРСР: адже до кінця 1980-х рр. тема геноциду євреїв замовчувалася, а відтак – не вивчалася. Водночас, дослідження Голокосту (поруч, скажімо, із Голодомором) дають можливість вивчення механізмів геноцидів.

Вважаємо правомірним стверджувати, що перший етап у вивченні Голокосту вітчизняними дослідниками можна вважати завершеним. За цією темою захищено кілька дисертацій (перша з них – робота А. Подольського (1996 р.) [1], остання – Р. Михальчука (2015 р.) [2]), опубліковані перші книги [3] й навчальні посібники [4], десятки статей. Водночас стан наукової розробки проблеми в українській історичній науці засвідчує, що предмет нашої статті – Голокост у генерал-комісаріаті (ГК) “Волинь–Поділля” досі не став предметом окремих студій. Це й визначає її наукову актуальність.

Завдання, які намагаємося вирішити в цій розвідці такі: розкриття перебігу геноциду євреїв у тих містечках, які входили до названого ГК (Березне, Володимир-Волинський, Любомль, Ковель, Корець, Острог, Дубно, Кременець) та визначення етапів у Голокості на теренах Волині й Поділля.

ГК “Волинь–Поділля” – одна з шести утворених окупантами адміністративних одиниць, що ввійшли до складу рейхскомісаріату “Україна”. Цей округ включав у себе територію (згідно радянського територіального поділу) Волинської, Рівненської, Кам’янець-Подільської областей колишньої УРСР та окремі південні території Білорусії [13, с.78]. Він поділявся на гебіти (райони). Напр., гебіт Кременець.

Поразки Червоної Армії призвели до стрімкого оволодіння західноукраїнськими землями Третім рейхом. На цих теренах встановилася військова адміністрація, яка згодом була замінена цивільною. Так було,